

Ortaöğretim Okullarına Önerilen 100 Temel Eser'deki Romanlarda İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme*

An Analysis on Human Rights in the Novels in 100 Basic Literary Works Recommended for High Schools**

Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ*** Canan ASLAN****

Ankara Üniversitesi

Öz

Dil ve edebiyat dersleri, insan hakları eğitime katkı sağlamada doğası gereği en etkili derslerdendir. Bu derslerde, öğrenciler Türk ve dünya edebiyatının seçkin yapıtlarıyla da buluşturulur. Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumlarındaki Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım derslerinde öğrencilere okuması için önerilen 100 Temel Eser listesindeki yerli romanlarda insan hakları konusuna yer verilme düzeyini ortaya koymaktır. Çalışmanın veri kaynağını, 100 Temel Eser listesindeki yerli romanların tümü (otuz roman) oluşturmuştur. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi olan içerik çözümlemesi kullanılmıştır. Veriler, sıklık (frekans), yüzde ve yoğunluk puanları hesaplanarak değerlendirilmiştir. Romanlarda en fazla barış ve hak alt kategorilerine; en az, demokrasi ve hoşgörü alt kategorilerine yer verildiği görülmüştür. İnsan hakları konusuna en fazla "Cemo", "Kalpaklılar" ve "Drina'da Son Gün" adlı romanlarda değinildiği ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: İnsan hakları eğitimi, ortaöğretim, 100 Temel Eser, roman.

Abstract

One of the most efficient lessons in contributing human rights education is language and literature lessons. Students are exposed to selected works of Turkish and world literature in these courses. The aim of this study was to determine the extent of national novels of 100 Basic Literary Works list include human rights issues. The data was collected from all national novels (thirty novels) in that list. Content analysis method, qualitative research technique, was used. The analysis of the data was carried out by calculating frequency, percentage, intensity score (IS). Peace and right sub-categories are given most places, democracy and tolerance sub-categories are given least place in the novels. Human rights issues have emerged most in "Cemo", "Kalpaklılar" and "Drina'da Son Gün".

Key Words: Human rights education, high school, 100 Basic Literary Work, novel.

* Bu çalışma TÜBİTAK 1002 - Hızlı Destek Programı çerçevesinde Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Grubu (SOBAG) Yürütme Komitesi'nce desteklenen 110K020 numaralı projenin bir bölümünün özetidir.

** This study is a summary of a part of the project numbered 110K020 conducted in the context of 1002 - Quick Support Program supported by the Social and Humanities Science Research Group (SOBAG) of The Scientific and Technological Research Council of Turkey (TUBITAK).

*** Prof. Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi ve Politikası Bölümü 06590 Cebeci – Ankara, e-mail: ykepenekci@hotmail.com

**** Doç. Dr. Canan ASLAN, Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitimin Kültürel Temelleri Bölümü 06590 Cebeci – Ankara, e-mail: cananmetinaslan@hotmail.com

Summary

Purpose

The aim of this study was to determine the extent of national novels of 100 Basic Literary Works as they include human rights issues.

Results

Words and expressions about peace (%37.4; IS: 131.1) and right (%30.7; IS: 124.7) sub-categories are given place most; then words and expressions about justice (%12.5; IS: 49.8) and freedom (%10.5; YP: 43.2) are given place with a close intensity scores; words and expressions about democracy (%5.7; IS: 22.3) and tolerance (%3.2; IS: 15.9) sub-categories are given place least in the novels. Total intensity score of human rights issues in all novels is 386.9. Human rights issues have emerged most in "Cemo" (IS: 50.1), "Kalpaklılar" (IS: 46.2), "Drina'da Son Gün" (IS: 33.0), "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" (IS: 30.0) and "Yaban" (IS: 23.5).

Discussion

The youths in secondary education are in the period of abstract thinking and begin to think on abstract concepts such as human rights. So the era of secondary education said to be favorable in terms of human rights education. One of the most important stimuli in human rights education is novels that young people meet. The most remarkable finding of this study is words and expressions about "peace" and "right" sub-categories are given most places in the novels. This finding similar to the findings of the study of Karaman-Kepenekci and Aslan (2011) titled "An Analysis on Human Rights in High School Turkish Literature and Language and Expression Textbooks". Similarly, "right" sub-category has the highest intensity score in Karaman-Kepenekci (1999: 168)'s study where high school textbooks examined and Aslan and Karaman-Kepenekci (2008: 101-124)'s study on human rights in Turkish and French textbooks. The issues of human rights (especially right and peace subcategories) are taken place "Cemo" most. "Cemo", has taken its subject from the life of a girl named Cemo living in Eastern Anatolia Region. The pride system of the East Anatolia Region in the first years of the Republic, the situation and challenge to freedom of poor people living in this system, traditions of tribal life, different beliefs, political life and especially male-female relationships have addressed in the roman in a realistic expression. Human rights issues (especially peace sub-category) are named in "Kalpaklılar" secondly. The most important reason of the peace sub-category take part too much in Kalpaklılar is the subject of the book. Because the War of Independence starting from the period of the occupation of Izmir, the independence movement, internal riots and enemy occupation are discussed in the roman. The human rights issues (especially peace and right sub-categories) are included in third place in the "Drina'da Son Gün". The problems of a Turkish family in Yugoslavia during World War II and their migration to Turkey are described in this documentary roman. Since there are many expressions about the war and violation of rights, peace and right sub-categories are taken place most in this book.

Conclusion

While peace, rights, justice and freedom sub-categories are given more places; democracy and tolerance sub-categories are given less place in the novels examined. Considering how important human rights in today's life, the works of literary have a great responsibility in transferring the values in this field to the students.

Giriş

Hukuk, bir düzeni; hak ise, bu hukuk düzeni tarafından korunan çıkarı anlatır. Hukuksal anlamda, hukuk düzeni tarafından kişilere tanınmış olan yetkilere ve bu yetkilerden yararlanılması kişinin iradesine bırakılmış olan çığara "hak" denir (Gözübüyük, 1993). Kısaca, her çıkarın hak

olmadığı; ama her hakkın hukuk düzeni tarafından korunan bir çıkar olduğu söylenebilir.

İnsanlığın belli bir gelişme çağında, kuramsal olarak bütün insanlara tanınması gereken ideal hakların tümünü ifade eden insan hakları konusu her geçen gün dünya kamuoyunun dikkatini daha fazla çekmektedir (Akıllıoğlu, 1995; Buergental, 1995; Çeçen, 1995; Donnelly, 1989; Gemalmaz, 2001; Reisoğlu, 2001). İnsan hakları deyince daha çok “olması gereken” ve bildirilerde “ulaşılacak hedefler” başlığı altında yer alan haklar akla gelmektedir (Kapani, 1981). Ancak günümüzde insan haklarının çoğu pozitif hukuka girmiş ve maddi yaptırımlarla güvence altına alınmıştır (Mumcu, 1994).

İnsan haklarının; evrensel, kişisel, dokunulmaz ve devredilmez haklar olduğu söylenebilir (Akıllıoğlu, 1995; Reisoğlu, 2001):

- İnsan haklarının yer, zaman ve içerik açısından değişmez değerler taşımasına “evrensellik”,
- İnsanların akıl, vicdan, onur ve saygınlık sahibi, ahlaki seçimler yapabilen ve serbestçe davranabilen varlıklar olmaları nedeniyle hak sahibi olmalarına “kişisellik” (bireysellik),
- Başta insanların yaşamı olmak üzere tüm haklarının kutsal olarak kabul edilmesine ve devletin bunlara karışmamasına “dokunulmazlık”,
- İnsan haklarından kişilerin vazgeçmesinin mümkün olmamasına “devredilmezlik” (vazgeçilmezlik) denir.

İnsan hakları konusunda bilinç ve duyarlık ancak bu alanda verilen eğitimle olanaklıdır; çünkü bu alanda öğrenilenlerin davranışa dönüştürülmesi temeldir. İnsan hakları eğitimi “genel anlamda herkeste, örgün eğitim kapsamında ise tüm öğrencilerde insan haklarını bilme, koruma, kullanma ve geliştirme bilinci ile bu haklara saygı duyma bilincini kazandırmak amacıyla verilen eğitim” şeklinde tanımlanabilir (Gülmez 2001: 30; Karaman-Kepekci 2000: 10; Karaman-Kepekci 2008: 226).

İnsan hakları eğitimi vermede birçok araçtan yararlanılabilir. Bunlardan biri de çocuklara ve gençlere seslenen edebiyat yapıtlarıdır. Aslında çocuk ve gençlik kitapları, çocukların ve gençlerin bilişsel (Alpöge, 2003; Aslan, 2006a ve 2006b; Gander ve Gardiner, 2001; Norton, 1999); duyuşsal (Aslan, 2006b; Çotuksöken, 2003; Sever, 2003) ve kişilik gelişmelerine yardımcı olur (Aslan, 2006b; Gander ve Gardiner, 2001; Kavcar, 1999; O’Sullivan, 2004; Sever, 2002 ve 2003); onlara edebiyat bilinci kazandırır.

Çocukların ve gençlerin ilgi ve zevkle okudukları yazınsal türlerin başında öykü ve roman gelir. Roman, insanların serüvenlerini, karakterlerini, düşünce ve duygularını ayrıntılarıyla kendine özgü bir biçimde anlatan uzun düzyazıdır. Çocuklar ve gençler, romanlarda çeşitli konulara ilişkin çözülmesini gerekli gördükleri birçok sorunun karşılığını, olayların “neden”ini açıklayan bilgileri, görüş ve yorumları bulabilirler. Roman, çocukların ve gençlerin sınırlı yaşam deneyimlerini zenginleştirir, türlü insan tipleri üzerinde düşünmelerine olanak sağlar, geliştirmekte oldukları değer yargılarının açıklık kazanmasına yardımcı olur. Böylece, çocukların ve gençlerin içinde yaşadıkları toplumsal ve kültürel ortama uyumlarını büyük ölçüde kolaylaştırır. Ayrıca, çocukların ve gençlerin farklı toplumlardaki insanları geçmişleriyle tanımalarını kolaylaştırır; onlara başka kıta ve ülkelerde yaşayan insanlara ilişkin bilgi ve fikir verir. Okuma alışkanlığı ve zevkinin gelişmesinde, dolayısıyla boş zamanların yararlı biçimde geçmesinde bu tür, çocuklar ve gençler için çok önemlidir (Aslan, 2006b; Dilidüzgün vd., 2002; Oğuzkan, 2000). Bu yüzden toplumun değerlerini (Gooden ve Gooden, 2001) ve kültürünü (Singh, 1998) aktaran, çocukların ve gençlerin başkalarını anlamalarına olanak ve fırsatlar yaratan (Mendoza ve Debbie, 2001), onlarda eleştirel bakışı uyandırmayı, çok yönlü düşünmeyi sağlayan (İğşiroğlu, 1997) çocuk ve gençlik romanlarından insan hakları eğitiminde yararlanılabilir.

Milli Eğitim Bakanlığı, 19.08.2004 tarihinde yayımladığı B.08.0.APK.0.03.01.00/3126 sayılı bir genelge ile ortaöğretim öğrencilerine “Türk Edebiyatı” ve “Dil ve Anlatım” derslerinde okutulmak üzere, ders kitaplarından bağımsız, içinde; Türk ve dünya gençlik edebiyatı ürünlerinin (öykü, roman, şiir, tekerleme, mani ve romanlar) yer aldığı “100 Temel Eser” adı altında bir liste önermiştir.

Dolayısıyla gençler, dil ve edebiyat dersleri kapsamında bu kitaplarla da buluşmaktadır. Yapılan incelemeler sonucunda anılan derslerde okunması önerilen 100 Temel Eser listesindeki yerli romanlarda gençlere insan hakları konusunun ne düzeyde verildiğini ortaya koyan herhangi bir araştırmanın olmadığı görülmüştür. Bu yüzden ortaöğretim öğrencilerinin bulunduğu romanların insan hakları konusuna yer verilme düzeyi bakımından incelenmesinde yarar vardır.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretim öğrencilerine önerilen 100 Temel Eser listesindeki yerli romanlarda insan hakları ile ilgili konulara yer verilme düzeyini ortaya koymaktır.

Yöntem

Çalışmanın Modeli

Araştırma, tarama modelinde yapılmıştır. Bu çalışmada tarama modelinin seçilmesinin nedeni, insan hakları konusunun bütüncül olarak incelenmiş olmasıdır; çünkü tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır (Karasar, 1986: 80).

Verilerin Toplanması (Kitapların Seçimi)

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ortaöğretim öğrencilerine “Türk Edebiyatı”, “Dil ve Anlatım” derslerinde okutulması için önerilen 100 Temel Eser listesinde yer alan 53 romandan 30’u yerli, geri kalanı yabancı gençlik romanıdır. Ek 1’de sunulan 100 Temel Eser listesindeki yerli romanların tümü bu çalışmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Çalışma sonunda elde edilen sonuçlardan yerli gençlik romanı yazarlarının ve yayınevlerinin daha çok yararlanacağına inanıldığından, yalnızca yerli romanlar araştırma kapsamına alınmıştır. Çalışmada anılan romanların tamamına ulaşıldığı için örneklem alma yoluna gidilmemiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Bu çalışmada yazılı bir araç olan romanlar üzerinde çalışıldığı için değerlendirmede, bir nitel araştırma yöntemi olan içerik çözümlemesinin kullanılması yeğlenmiştir. İçerik çözümlemesi yazılı ve sözlü materyallerin dizgesel bir çözümlemesidir. İnsanların söylediklerinin ve yazdıklarının kodlanarak nicelleştirilmesidir. Amacı ise sözel bilgiyi nicel verilere dönüştürmektir (Yıldırım ve Şimşek 2005: 227). İçerik çözümlemesi, açık ve gizli içerik hakkında çıkarımlar yaparak toplumsal gerçeği araştırır. Açık içerik görünürde olan anlatımlardan oluşur; gizli içerik ile anlatımların altında yatan anlam kastedilir (Balci 2009: 46–52; Krippendorff 2004: 22–25; Neuendorf 2002: 1–9; Neuman 2007: 663–666; Yıldırım ve Şimşek 2005: 227–241).

Çalışmada ana kategori olarak “insan hakları” konusu ele alınmıştır. Alt kategoriler; hak, özgürlük, demokrasi, adalet, hoşgörü ve barış olarak belirlenmiş ve bu alt kategoriler çalışmada aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır (Karaman-Kepenekci 1999: 13–14):

a) Hak: Hukukun tanıdığı ve koruduğu bir yetkidir. Haklar, kişisel, siyasal, ekonomik ve sosyal haklar olmak üzere üç grup altında toplanmıştır.

b) Özgürlük: Özgür olma, kararları serbestçe alabilme, bağımsızlık, egemenlik, baskının ve zorlamanın olmaması, esir ve köle olmama, otoriteye boyun eğmeme gibi anlamlara gelir.

c) Demokrasi: Üstün iktidarın halkta bulunduğu ya da halk tarafından doğrudan ya da özgür bir seçim sistemi içinde seçilmiş temsilciler aracılığıyla kullanıldığı halk tarafından gerçekleştirilen yönetimdir.

d) Adalet: Adil olma, suçluyu cezalandırma, yönetenlerin hukuka uygun davranmasının sağlanması, doğruluk, anlaşmazlıkları çözme gibi anlamlara gelir.

e) Hoşgörü: Anlayış gösterme, anlayışla karşılama, başka ve farklı olanlara saygı ve sevgi, zora ve baskıya başvurmadan farklılıkları kabul etme, uzlaşma gibi anlamlara gelir.

f) Barış: Düzenli ve huzurlu yaşam, kardeşlik, sosyal bütünlük, güven ortamı, anarşinin, saldırganlığın, kargaşanın ve gerginliğin olmaması gibi anlamlara gelir.

İçerik çözümlemesinin niceliksel ve niteliksel uygulamaları vardır. Nitel içerik çözümlemesinde, alt kategoriler niteliklerine göre olumlu, olumsuz ve yansız olarak değerlendirilir. Bu çalışmada alt kategoriler niteliklerine göre ayrılmadan değerlendirildiği için nicel içerik çözümlemesi kullanılmıştır. Berelson (1952: 135-146)'a göre nicel içerik çözümlemesinde tam, nesnel ve güvenilir veri elde etmek için iletilerin içeriği dizgesel bir biçimde sayılır. Kategori olarak seçilen anlatımların ya da sözcüklerin bağlam birimi içinde eş anlamlıları olduğu kabul edilerek sayma işlemi yapılır. Burada amaç, açık ve gizli içerikten çıkarımlar yapmaktır.

Çalışmada bağlam birimi olarak "cümle" seçilmiş ve alt kategorilerin her bir cümlede ne sıklıkla geçtiği saptanmıştır. Sayma işlemi yapılırken hem açık içerik hem de gizli içerik göz önünde bulundurulmuştur. Bağlam birimi olarak seçilen her bir cümle içindeki alt kategorilere karşılık gelen sözcükler, belirtilen alt kategorileri açıklayan anlatımlar ya da doğrudan anlamı veren cümleler sayılmıştır. Cümledeki her bir kavramın ağırlığı bir puan olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için daha önce İnal (1998) tarafından uygulanan yöntem örnek alınmış ve rastlantısal olarak seçilen bir kitaptaki (Sergüzeşt), tüm alt kategoriler araştırmacılar/kodlayıcılar**** tarafından farklı zamanlarda tekrar kodlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için araştırmacılar/kodlayıcılar arasında en az %70'lik bir görüş birliği gereklidir (Yıldırım ve Şimşek 2005: 233). Bu çalışmada araştırmacılar/kodlayıcılar arasında %87'lik bir görüş birliğine ulaşılmıştır. Çalışmanın geçerliğini sağlamak için ise çözümlemesi yapılan kitaplardan örneklem alınmamıştır.

Kitaplardaki kategorilerin yorumlanmasında frekans, yüzde ve yoğunluk puanlarından yararlanılmıştır.

Her bir kitap için

Kategori % = (Kategori Frekansı / Tüm Kategorilerin Toplam Frekansı) x 100

Kategori Yoğunluk Puanı = Kategori Frekansı / Yaklaşık Toplam Sözcük Sayısı

formüllerine göre elde edilmiştir.

Her kitabın başından, ortasından ve sonundan rasgele seçilen üç sayfadaki ortalama sözcük sayısı, sayfa sayısı ile çarpılarak her kitaptaki yaklaşık toplam sözcük sayısına ulaşılmıştır. Yoğunluk puanları hesaplanırken çıkan sayıların çok küçük olması ve küçük sayılarla çalışmanın yorumlamada güçlük çıkarması nedeniyle tüm kategorilere ait yoğunluk puanları 1000 ile çarpılmıştır. Böylece değerlendirmede ve puanların anlaşılmasında kolaylık sağlanmıştır. Elde edilen istatistiksel çözümlerinin yardımıyla veriler yorumlanmıştır.

Bulgular

Romanlarda insan hakları konusunun alt kategorilere göre genel dağılımı Tablo 1'de verilmiştir. Romanlarda en fazla barış (%37.4; YP: 131.1) ve hak (%30.7; YP: 124.7) alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımlara; daha sonra ise, birbirine yakın yoğunluk puanlarıyla adalet (%12.5; YP: 49.8) ve özgürlük (%10.5; YP: 43.2) alt kategorileri ile ilgili sözcük ve anlatımlara yer verildiği dikkati çekmiştir. İncelenen romanlarda en az demokrasi (%5.7; YP: 22.3) ve hoşgörü (%3.2; YP: 15.9) alt kategorileri ile ilgili sözcük ve anlatımlar yer almıştır. Tüm kitaplarda insan hakları konusunun toplam yoğunluk puanı ise, 386.9'dur.

**** Romanlardaki alt kategorilerin kodlanması sürecindeki yardımlarından dolayı Özlem Kanat Soysal ve Saliha Karagöz Güzel'e teşekkür ederiz.

Tablo 1.

Alt Kategorilerin Romanlardaki Frekans (f), Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre Genel Dağılımı

Alt Kategoriler	f	%	YP
Hak	7926	30.7	124.7
Özgürlük	2717	10.5	43.2
Demokrasi	1479	5.7	22.3
Adalet	3238	12.5	49.8
Hoşgörü	830	3.2	15.9
Barış	9654	37.4	131.0
Toplam	25844	100	386.9

Alt kategorilerinin tüm romanlarda frekans (sıklık), yüzde ve yoğunluk puanlarına göre ayrıntılı dağılımı Tablo 2’de verilmiştir. İnsan hakları konusuna en çok sırasıyla “Cemo” (YP: 50.1), “Kalpaklılar” (YP: 46.2), “Drina’da Son Gün” (YP: 33.0), “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz” (YP: 33.0) ve “Yaban” (YP: 23.5) adlı romanlarda yer verildiği görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2.

Alt Kategorilerin Romanlardaki Frekans (f), Yüzde (%) ve Yoğunluk Puanına (YP) Göre Dağılımı

Romanlar		Alt Kategoriler						Toplam
		Hak	Özgürlük	Demokrasi	Adalet	Hoşgörü	Barış	
R1 (46262)*	f	987	334	193	80	28	700	2322
	%	42.5	14.4	8.3	3.4	1.2	30.1	100
	YP	21.3	7.2	4.2	1.7	0.6	15.1	50.1
R2 (90077)*	f	644	288	133	145	5	2947	4162
	%	15.5	6.9	3.2	3.5	0.1	70.8	100
	YP	7.1	3.2	1.5	1.6	0.1	32.7	46.2
R3 (116560)*	f	1409	135	191	187	62	1869	3853
	%	36.6	3.5	5.0	4.9	1.6	48.5	100
	YP	12.1	1.2	1.6	1.6	0.5	16.0	33.0
R4 (87312)*	f	371	695	112	1054	30	354	2616
	%	14.2	26.6	4.3	40.3	1.1	13.5	100
	YP	4.2	8.0	1.3	12.1	0.3	4.1	30.0
R5 (45100)*	f	122	106	49	25	61	690	1053
	%	11.6	10.1	4.7	2.2	5.8	65.5	100
	YP	2.7	2.4	1.1	0.6	1.4	15.3	23.5
R6 (54240)*	f	232	92	50	446	63	358	1241
	%	18.7	7.4	4.0	36.0	5.1	28.8	100
	YP	4.3	1.7	0.9	8.2	1.2	6.6	22.9
R7 (89709)*	f	345	181	50	298	5	504	1383
	%	24.9	13.1	3.6	21.5	0.4	36.4	100
	YP	3.8	2.0	0.6	3.3	0.1	5.6	15.4

Tablo 2 Devam

	f	388	14	182	119	142	179	1024
R8	%	37.9	1.4	17.8	11.6	13.9	17.5	100
(52416)*	YP	7.4	0.3	3.5	2.3	2.7	3.4	19.6
	f	236	206	1	20	35	3	501
R9	%	47.1	41.1	0.2	4.0	7.0	0.6	100
(30130)*	YP	7.8	6.8	0	0.7	1.2	0.1	16.6
	f	255	57	25	247	5	265	854
R10	%	29.9	6.7	2.9	28.9	0.6	31.0	100
(52185)*	YP	4.9	1.1	0.5	4.7	0.1	5.1	16.4
	f	186	34	0	155	5	63	443
R11	%	42.0	7.7	0	35.0	1.1	14.2	100
(32100)*	YP	5.8	1.1	0	4.8	0.2	2.0	13.9
	f	282	77	245	51	59	420	1134
R12	%	24.9	6.8	21.6	4.5	5.2	37.0	100
(93015)*	YP	3.0	0.8	2.6	0.5	0.6	4.5	12.0
	f	324	61	36	34	8	345	808
R13	%	40.1	7.5	4.5	4.2	0.1	42.7	100
(67393)*	YP	4.8	0.9	0.5	0.5	0.1	5.1	11.9
	F	201	34	32	74	69	66	476
R14	%	42.2	7.1	6.7	15.5	14.5	13.9	100
(46930)*	YP	4.3	0.7	0.7	1.6	1.5	1.4	10.2
	f	156	53	20	43	14	25	311
R15	%	50.2	17.0	6.4	13.8	4.5	8.0	100
(40625)*	YP	3.8	1.3	0.5	1.1	0.3	0.6	7.6
	F	331	147	16	38	4	159	695
R16	%	47.6	21.2	2.3	5.5	0.6	22.9	100
(94500)*	YP	3.5	1.6	0.2	0.4	0	1.7	7.4
	f	507	78	13	47	10	172	827
R17	%	61.3	9.4	1.6	5.7	1.2	20.8	100
(117468)*	YP	4.3	0.7	0.1	0.4	0.1	1.5	7.1
	f	63	7	3	8	32	23	136
R18	%	46.3	5.1	2.2	5.9	23.5	16.9	100
(22438)*	YP	2.8	0.3	0.1	0.4	1.4	1.0	6.0
	f	34	3	13	5	5	46	106
R19	%	32.1	2.8	12.3	4.7	4.7	43.4	100
(18888)*	YP	1.8	0.2	0.7	0.3	0.3	2.4	5.7
	f	93	23	41	18	31	82	288
R20	%	32.3	8.0	14.2	6.3	10.8	28.5	100
(62564)*	YP	1.5	0.4	0.7	0.3	0.5	1.3	4.7
	f	145	13	26	15	30	145	374
R21	%	38.8	3.5	7.0	4.0	8.0	38.8	100
(100392)*	YP	1.4	0.1	0.3	0.1	0.3	1.4	3.6
	f	131	56	22	45	6	22	282
R22	%	46.5	19.9	7.8	16.0	2.1	7.8	100
(81721)*	YP	1.6	0.7	0.3	0.6	0.1	0.3	3.6

Tablo 2 Devam

Romanlar		Alt Kategoriler						Toplam
		Hak	Özgürlük	Demokrasi	Adalet	Hoşgörü	Barış	
R23 (20539)*	f	61	0	0	0	2	4	67
	%	91.0	0	0	0	3.0	6.0	100
	YP	3.0	0	0	0	0.1	0.2	3.3
R24 (65792)*	f	103	3	26	32	25	21	210
	%	49.0	1.4	12.4	15.2	11.9	10.0	100
	YP	1.6	0	0.4	0.5	0.4	0.3	3.2
R25 (83920)*	f	149	6	0	6	1	85	247
	%	60.3	2.4	0	2.4	0.4	34.4	100
	YP	1.8	0.1	0	0.1	0	1.0	3.0
R26 (30645)*	f	57	4	0	18	4	4	87
	%	65.5	4.6	0	20.7	4.6	4.6	100
	YP	1.9	0.1	0	0.6	0.1	0.1	2.8
R27 (52416)*	f	42	3	0	6	7	81	139
	%	30.2	2.2	0	4.3	5.0	58.3	100
	YP	0.8	0.1	0	0.1	0.1	1.5	2.6
R28 (82302)*	f	55	5	0	9	61	6	136
	%	40.4	3.7	0	6.6	44.9	4.4	100
	YP	0.7	0.1	0	0.1	0.7	0.1	1.7
R29 (25146)*	f	5	2	0	4	19	8	38
	%	13.2	5.3	0	10.5	50.0	21.1	100
	YP	0.2	0.1	0	0.2	0.8	0.3	1.6
R30 (24416)*	f	12	0	0	9	2	8	31
	%	38.7	0	0	29.0	6.5	25.8	100
	YP	0.5	0	0	0.4	0.1	0.3	1.3

* Romanda Geçen Yaklaşık Toplam Sözcük Sayısı

Aşağıda insan haklarına ilişkin alt kategorilerin tüm romanlarda yer alma düzeyleri, bu alt kategorilerin romanlarda geçen örnekleriyle tartışılmıştır. Örnek cümleler kitaplardaki özgün biçimleriyle alınmıştır.

Romanlarda Hak Alt Kategorisine Yer Verilme Düzeyi

Tüm romanlarda hak alt kategorisi ile ilgili anlatımların ikinci sırada (YP: 124.7) yer aldığı görülmüştür (Tablo 1). Hak alt kategorisiyle ilgili anlatımlara en çok "Cemo" (YP: 21.3), "Drina'da Son Gün" (YP: 12.1) ve "Kuyucaklı Yusuf"ta (YP: 7.4) yer verilmiştir (Tablo 2).

Aşağıda hak alt kategorisine ilişkin sözcük ve anlatımların yer aldığı cümlelerden örnekler sunulmuştur:

- Cumhuriyetin vatandaşa tanıdığı hakları öğrenir... (R1; s.63)
- Kim olursa olsun, ne yüzden olursa olsun, ne uğruna olursa olsun, dünyada hiçbir insanın bir başka insanı öldürmeye hakkı yoktu. (R3; s.193)
- Yeni kuşaklara hiç kimsenin başkasının evine saldırmaya hakkı olmadığı anlatılmalıydı. (R3; s.226)
- Fakat amcacığım, gençlerin dünyada en tabii, en büyük hakları bence istedikleriyle evlenmeleridir. (R9; s.95)

- Babama kalsa beni mektebe de yollamazdı. (R14; s.178)
- ...Halkın karşılıklı hak, hukuk ve ödevlerinden bahseden her cümlenin üzerinde uzun uzun, inceden inceye durdu. (R17; s.79)
- Emeklilik hakkını elde edebilmesine bir yıl vardı. (R19; s.11)
- Nedense, hakkı yenmiş, elinden memleketi alınmış ve yok edilmiş bir kitle olarak Kızılderililer bende daha büyük bir acıma duygusu uyandırdı. (R20; s.165)

Romanlarda Özgürlük Alt Kategorisine Yer Verilme Düzeyi

Romanlarda özgürlük alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımların dördüncü sırada (YP: 43.2) yer aldığı görülmüştür (Tablo 1). Özgürlük alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımlara en çok "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" (YP: 8.0), "Cemo" (YP: 7.2) ve "Sergüzeşt"te (YP: 6.8) yer verilmiştir (Tablo 2).

Aşağıda romanlardaki özgürlük alt kategorisine ilişkin sözcük ve anlatımların yer aldığı cümlelerden örnekler sunulmuştur:

- Cumhuriyet sınırları içinde her Türk hür doğar, hür yaşar. (R1; s.133)
- Ya istiklal, ya ölüm. (R2; s.15)
- Bağımsızlığı seviyorum. Yalnız bağımsızlığı. (R3; s.63)
- Belki onun tek sahip olduğu varlık da buydu, kuru bir özgürlük. (R10; s.189)
- Bir ırk diğer ırklara, bir fikir diğer fikirlere köle edilmeğe çalışıldı. (R11; s.90)
- Yaşasın bizim yeni hürriyet. (R12; s.222)
- Hürriyet, alabildiğine, yıldızlara kadar uçan bir hürriyet vardı. (R18; s.38)
- Hürriyet, her yerde ve her şart içinde, daima istenecek şeydir. (R22; s.136)

Romanlarda Demokrasi Alt Kategorisine Yer Verilme Düzeyi

Romanlarda demokrasi alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımların beşinci sırada (YP: 22.3) yer aldığı görülmüştür (Tablo 1). Romanlar içinde demokrasi alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımlara en çok "Cemo" (YP: 4.2), "Kuyucaklı Yusuf" (YP: 3.5) ve "Sinekli Bakkal"da (YP: 2.6) yer verilmiştir (Tablo 2).

Aşağıda, romanlardaki demokrasi alt kategorisinin geçtiği sözcük ve anlatımlara örnekler verilmiştir:

- Cumhuriyet hükümetimiz bile henüz onların hakkından gelemedi. (R1; s.63)
- Oysa ben demokrasiyi seviyorum. (R3; s.270)
- İşte yeni bir azimle toplanan Büyük Millet Meclisi. (R5; s.129)
- Birinci teşrin başlarında seçimler yapıldı. (R13; s.159)
- Zaten demokrasi ve liberalizm yasak bölgeleri kaldırmak manasına gelir. (R15; s.55)
- Buna paralel olarak Ankara'da kurulacak bir Millet Meclisi için hazırlıklar başlamış. (R17; s.184)
- Londra'da bir kadınlar kongresi toplanacak... (R22; s.65)
- Bahusus ortada demokrasi de var. (R24; s.259)

Romanlarda Adalet Alt Kategorisine Yer Verilme Düzeyi

Romanlarda adalet alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımların üçüncü sırada (YP: 49.8) yer aldığı görülmüştür (Tablo 1). Romanlar içinde adalet alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımlara en çok "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz" (YP: 12.1), "Tütün Zamanı (Zeliş)" (YP: 8.2), "Sokakta" (YP: 4.8) ve "Karartma Geceleri"nde (YP: 4.7) yer verilmiştir (Tablo 2).

Aşağıda, romanlardaki adalet alt kategorisine ilişkin sözcük ve anlatımların yer aldığı cümlelerden örnekler verilmiştir:

- Askerî Mahkeme'nin onlar hakkında en adil kararı vereceğinden emin bulunuyorum. (R3; s.171)
- Onlarda adalet duygusunu kurcalamaya çalışıyorum. Nafile: Taş gibidirler. (R5; s.72)
- Haksız yere darağacına giden bir masum indinde, son saate yetişen adalet hükmünün değeri nedir? (R5; s.167)
- Fakat bütün bu kasıntısına rağmen, burada, 'adalet'e zerre kadar saygı duyulmadığını sezerek, Kâmil Bey sıkıntıya kapıldı. (R7; s.116)
- İyilik, fenalık ölçülerinin adaletle, mantıkla hiçbir münasebeti yoktur. (R12; s.220)
- Adalet ve bilgiyi elden bırakmayın. (R15; s.167)
- Vergi reformları yapılmalı ve adam başına düşen gelir adaletli bir biçimde dağıtılmalı. (R20; s.66)
- Bir adaletin her şeyine ve eylemlerine kefil olmak için mahkemeler açıyor, kanunlar yapıyor. (R26; s.45)

Romanlarda Hoşgörü Alt Kategorisine Yer Verilme Düzeyi

Romanlarda en az hoşgörü alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımların (YP: 15.9) yer aldığı görülmüştür (Tablo 1). Romanlar içinde hoşgörü alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımlara en çok "Kuyucaklı Yusuf" (YP: 2.7), "Ayaşlı ve Kiracıları" (YP: 1.5), "Yaban" (YP: 1.4) ve "Kayıp Aranyor" da (YP: 1.4) yer verilmiştir (Tablo 2).

Aşağıda, romanlardaki hoşgörü alt kategorisine ilişkin sözcük ve anlatımların yer aldığı cümlelerden örnekler bulunmaktadır:

- Ama yukarı Vardar böyle olmasını istemiyor, çeşitli din ve ırktan insanların kardeş kardeş yaşamalarına izin veriyor. (R3; s.168)
- Cariyelere karşı takındığı hoşgörülülükte bu küçümseme ve hakir görme temayülünün büyük etkisi olduğu muhakkaktı. (R9; s.60)
- Yalnız şunu anlıyordu ki bu tutuklu, kendisinden çok daha hoşgörülle karşılanıyordu nöbetçilerce. (R10; s.8)
- Hint, bir çağrıdır, güzele, sonsuza, hoşgörüyeye çağrı. (R15; s.48)
- Aramızdaki ortak bağ: tahammül ve tesamuh. (R15; s.57)
- Burada hiçbir puta tapılmaz, her inanca saygı gösterilir. (R15; s.244)
- Bu saf yüreği incitmiş olmamak için Ahmet Cemil en tahammül olunmaz [dayanılmaz] latifelerini bile hoş bulmuş gibi görünür. (R28; s.31)
- Kini azaltır, hoş görürlüğü arttırır. (R30; s.50)

Romanlarda Barış Alt Kategorisine Yer Verilme Düzeyi

İncelenen romanlarda barış alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımların ilk sırada (YP: 131.0) yer aldığı görülmüştür (Tablo 1). Romanlar içinde barış alt kategorisi ile ilgili sözcük ve anlatımlara en çok "Kalpaklılar" (YP: 32.7), "Drina'da Son Gün" (YP: 16.0), "Yaban" (YP: 15.3) ve "Cemo" da (YP: 15.1) yer verilmiştir (Tablo 2).

Aşağıda, romanlardaki barış alt kategorisine ilişkin sözcük ve anlatımların yer aldığı cümlelerden örnekler sunulmuştur:

- Bu savaşa gidenlerin değil, gerçekte barışın özlemine iliklerinde duyanların türküsüydü. (R3; s.224)

- Barış yolunda yapılan bazı siyasî teşebbüsler hep boşa gitti. (R5; s.109)
- Fakat bizim maksadımız fütuhât değildir. Biz barışı temine çalışıyoruz. (R5; s.184)
- Sanki o kum çölleri gibi sonsuz savaş yeniden başlamıştı. (R17; s.17)
- Onların gönüllerinde ne zaman geleceği bilinmeyen barış günleri için ümitler, hayâller yok muydu? (R17; s.226)
- İkinci Cihan Savaşı'ndan sonra, barış konusunda, fikirlerde büyük gelişmeler oldu. (R20; s.92)
- İnşallah atom fiziği böyle barışçı gayelerde kullanılır... (R20; s.179)
- Milletimizin sulh ve sükûna ihtiyacı vardır. (R22; s.137)

Tartışma

Gençlerin, soyut düşünmeye ergenlik döneminde geçtikleri bilinmektedir. Gençler bu dönemde tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütür, soyut kavramları anlayarak etkili bir biçimde kullanabilirler. Kendi ahlak ilkelerini kendileri seçer; adalet, eşitlik ve insan hakları gibi soyut kavramlar üzerinde düşünmeye başlarlar (Senemoğlu, 1997).

Gençlik döneminin en belirgin yönelimi, kişiliğin kanıtlanması ve bağımsızlığın kazanılması uğraşısıdır. Özveri, bir amaca yönelme, o amacı ülküleştirme ve başarıya tutkusu, gencin kişilik boyutunun önemli özellikleridir. Gençlik döneminde yaşanan bu sorunların çözümünde edebiyattan etkili bir araç olarak yararlanılabilir (Sever, 1995). Bu belirlemelerden, ortaöğretim döneminde bulunan gençlerin gelişimsel özellikler açısından soyut düşünme dönemine geçtiği ve bu evrede insan hakları gibi soyut kavramlar üzerinde düşünmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Bu yüzden ortaöğretim çağına, insan hakları eğitimi bakımından elverişli bir dönem olduğu söylenebilir. Bu noktada önemli uyarılardan biri de gençlerin bu dönemde bulunduğu romanlardır.

Ortaöğretimde okutulan "Türk Edebiyatı" ile "Dil ve Anlatım" derslerinde gençlere okumaları için önerilen romanlarda insan hakları konusuna yer verilme düzeyinin araştırıldığı bu çalışmanın sonunda dikkati çeken ilk nokta, romanlarda en fazla "barış" ve "hak" ile ilgili anlatımlara yer verilmesidir. Bu bulgu Karaman-Kepekençi ve Aslan (2011)'in "Türk Edebiyatı" ile "Dil ve Anlatım" ders kitaplarında insan haklarına yer verilme düzeyini ortaya koymak üzere yapmış olduğu çalışmanın bulgularıyla da örtüşür niteliktedir. Anılan çalışmada da en yüksek yoğunluk puanlarına "hak" ve "barış" alt kategorilerinin sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer bir şekilde, Karaman-Kepekençi (1999: 168)'nin lise ders kitaplarını incelediği bir çalışma ile Aslan ve Karaman-Kepekençi (2008: 101-124)'nin Türkçe ve Fransızca ders kitaplarında insan hakları üzerine yapmış oldukları çalışmada da en yüksek, "hak" alt kategorisinin yoğunluk puanı çıkmıştır.

Romanlar içinde insan hakları konusuna (özellikle hak ve demokrasi alt kategorilerine) en çok Kemal Bilbaşar'ın "Cemo" adlı kitabında yer verilmiştir. Yazar, bu romanıyla 1967 yılında Türk Dil Kurumu roman ödülünü kazanmıştır (<http://www.insanokur.org/?p=17316>). "Cemo", konusunu Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan Cemo adlı bir kızın yaşamından almıştır. Destansı bir kurgusu olan romanda, Cumhuriyetin ilk yıllarında Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki ağalık sistemi, bu sistemde yaşayan yoksul insanların durumu ve özgürlük savaşı, aşiret yaşamının töreleri, farklı inanışlar, siyasal yaşam ve özellikle kadın-erkek ilişkileri gerçekçi bir anlatımla ele alınmıştır. Kurdakul, "Cemo" için şunları söylemiştir: "Cemo, Doğu Anadolu'da kâğıt üzerinde kalan yasaların dışında bırakılmış insanların romanıdır. Köyleri, meraları ile birlikte alınıp satılan bu insanlar masalsi bir hava içinde sergilenirler." Behçet Necatigil'in (Varlık, 1983) deyişiyle, Cemo'nun "canlı, deyimli, şiirli bir dil ve anlatımla yaratılmış, bütünüyle yerli olma nitelikleri" Kemal Bilbaşar'ın sanatında yarattığı en belirgin değişim olmalıdır" (<http://www.kemalbilbasar.com/Cemo.htm>).

Romanlar içinde insan hakları konusuna (özellikle barış alt kategorisine) ikinci sırada Samim Kocagöz'ün "Kalpaklılar" adlı kitabında yer verilmiştir. "Kalpaklılar", tarihimizin önemli bir bölümüne tanıklık eden gerçek kahramanların da yer aldığı hem destansı hem de belgesel bir roman niteliği taşımaktadır. Kitap, adını Kuvayi Milliyecilerin simgesi olan kalpaktan almıştır. Romanda, Kurtuluş Savaşı döneminde İzmir'in düşman askerleri tarafından işgali, bütün zorluk ve yoksunluklara karşın Mustafa Kemal'in Sivas Kongresi'ni toplaması, Damat Ferit Paşa'nın Milli Mücadele'ye karşı düşmanla işbirliği yapması anlatılmaktadır. Kalpaklılar'da barış alt kategorisinin çok fazla yer almasının en önemli nedeni, yukarıda da belirtildiği gibi, kitabın konusudur; çünkü romanda İzmir'in işgalinden başlayarak Kurtuluş Savaşı dönemi; dolayısıyla kitapta; bağımsızlık hareketi, iç ayaklanmalar, düşman işgali gibi konular ele alınmıştır.

Romanlar içinde insan hakları konusuna (özellikle barış ve hak alt kategorilerine) üçüncü sırada, Faik Baysal'ın "Drina'da Son Gün" adlı kitabında yer verilmiştir. Yazar, belgesel niteliğindeki bu yapıtında II. Dünya Savaşı sırasında bir Türk ailesinin Yugoslavya'da yaşadığı sıkıntıları ve Türkiye'ye göç etmelerini anlatmıştır. Kitapta, bu iki alt kategorinin fazla çıkmasının en önemli nedeni II. Dünya Savaşı'nın geçtiği bir kurgunun ele alınması; başka bir deyişle, romanda birçok savaşa ve hakların çiğnenmesine ilişkin anlatımların olmasıdır.

Romanlar içinde insan hakları konusuna (özellikle özgürlük ve adalet alt kategorilerine) dördüncü sırada Aziz Nesin'in 1977 yılında yayımlanan "Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz?" adlı kitabında yer verilmiştir. Yazar anılan yapıtıyla 1978 yılında Madaralı Roman ödülünü almıştır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Aziz_Nesin). Kitapta nüfus cüzdanı olmayan ve devlet kayıtlarında ölü görünen Yaşar adlı bir kişinin bürokratik engeller yüzünden başından geçen olumsuz olaylar alaycı bir dille anlatılmıştır. Resmi kayıtlara göre yaşamıyor görünen Yaşar'ın başına gelen haksızlıklar ve bu haksızlıklara karşı çıkmak için mahkemelere başvurması, dava, duruşma ve tanıklara ilişkin anlatımların olması, kitapta adalet alt kategorisinin daha yüksek çıkmasının en önemli nedenidir. Kitapta özgürlük alt kategorisinin yoğun çıkmasının nedeni ise büyük ölçüde, kitabın kahramanının cezaevinde geçirdiği yaşantıların ele alındığı anlatımlardan kaynaklanmaktadır.

Romanlar içinde insan hakları konusuna, (özellikle barış alt kategorisine) beşinci sırada Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 1932 yılında yayımlanan "Yaban" adlı romanında yer verilmiştir. Romanda barış alt kategorisinin diğer alt kategorilere göre daha fazla çıkmasının nedeni, romandaki olayların Kurtuluş Savaşı zamanında geçmesidir. Kitapta, Ahmet Celal adlı subay, sağ kolunu kaybettikten sonra eski neferi Mehmet Ali'nin Eskişehir yakınlarındaki köyüne yerleşir. Burada yabancı olduğu için köylüler tarafından dışlanır ve "yaban" olarak adlandırılır. Ahmet Celal, bu romanda köylülerle ilgili gözlemlerini yansıtır. Onların cahilliklerini ve Kurtuluş Savaşı'na olan duyarsızlıklarını büyük bir üzüntüyle anlatır; ancak köylünün bu durumunun suçlusu olarak, Türk aydınını (köylüyü ihmal ettiği için) görür.

Romanlar içinde "hoşgörü" alt kategorisine en fazla Sabahattin Ali'nin, 1937 yılında yayımlanan "Kuyucaklı Yusuf" adlı romanında yer verilmiştir. Gerçekçi Türk romanının en iyi ve özgün örneklerinden olan (http://tr.wikipedia.org/wiki/Sabahattin_Ali) bu kitapta yazar, bir yanda eşraf bir yanda varlıklı insanlar bir yanda da yoksullar olmak üzere Anadolu'da yaşayan insanların, dünyaya bakışlarını ve yaşam biçimlerini anlatır. Başkahramanı Yusuf aracılığıyla yazar, kent yaşamına ve kentlilere yabancılığı işler. Kitapta hoşgörü alt kategorisinin diğer romanlara göre fazla çıkmasının nedeni, kitabın konusuyla yakından ilgilidir. Daha açık bir deyişle, kaza kaymakamı Selahattin Bey'in, bir sonbahar akşamı eşkiya baskınında hem annesini hem de babasını yitiren Yusuf'a sahip çıkması ve ona hep anlayışlı davranması, yine kitaptaki bazı karakterlerin hoşgörülü ve anlayışlı yaklaşımları hoşgörü alt kategorisinin fazla çıkmasının en önemli nedenidir.

Sonuç

Bu çalışmanın sonucunda, romanlarda barış, hak, adalet ve özgürlük alt kategorilerine daha fazla yer verilirken demokrasi ve hoşgörü alt kategorilerine daha az yer verildiği görülmüştür.

İnsan haklarının günümüz yaşamında ne denli önemli olduğu düşünüldüğünde, bu alanla ilgili değerlerin öğrencilere aktarılmasında yazınsal nitelikli yapıtlara da büyük bir sorumluluk düşmektedir. O halde öğrencilere, insan hakları eğitimi verme açısından da uygun olan yazınsal yapıtların okutulmasına özen gösterilmelidir. Gençlik edebiyatı yazarları, insan hakları konusunu doğru ve çağdaş yaşamın gereklerine uygun iletilerle sezinletme konusunda daha dikkatli olmalıdır. Başta Milli Eğitim Bakanlığı olmak üzere tüm karar vericiler, öğrencilere insan hakları konusunun yeterli ve doğru ele alındığı klasik ve çağdaş yazınsal yapıtları önermelidir.

İnsan haklarının boyutlarından olan ve bu çalışma kapsamında incelenen romanlarda yeterince işlenmeyen demokrasi ve hoşgörü konularına değinen romanların da gençlerle buluşturulmasında yarar vardır. Gençlerin bulunduğu diğer yazınsal türdeki yapıtların da aynı bakış açısıyla incelenmesi, bu çalışma kapsamında getirilen bir diğer öneridir.

Kaynakça

- Alpöge, G. (2003). Çocuk Edebiyatının Çocuk Gelişimine Katkısı. *Çocuk Çocuk*, 24, 32–33.
- Aslan, C. (2006a). "Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Okuduğunu Anlama ve Yazılı Anlatım Becerilerine Etkisi." Yayımlanmamış doktora tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan, C. (2006b). Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri, II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını, 189–200.
- Aslan, C. & Karaman-Kepekci, Y. (2008). Human rights education: A comparison of mother tongue textbooks in Turkey and France. *Mediterranean Journal of Educational Studies*, 13(1): 101–124.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Berelson, B. (1952). *Content Analysis*. New York: The Free Press Publishers,
- Buerghental, T. (1995). *International Human Rights*. USA: West Publishing.
- Çeçen, A. (1995). *İnsan Hakları*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çotuksöken, Y. (2003). Anadili Öğretiminde Edebiyatın Yeri ve İşlevi. *Çağdaş Türk Dili*, 184, 148–151.
- Dilidüzgün, S., Sever, S., Öztürk, A. & Adıgüzel Ö. (2002). *Çocuk Edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Donnelly, J. (1989). *Teoride ve Uygulamada Evrensel İnsan Hakları*. (Çev: M. Erdoğan, L. Korkut). Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2001). Çocuk ve Ergen Gelişimi. (Çev: B. Onur), Ankara: İmge Kitabevi.
- Gemalmaz, S. (2001). *Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Gooden, A. M. & Gooden, M. A. (2001). Gender representation in notable children's picture books: 1995–1999. *Sex Roles*, 45, 89–101.
- Gözübüyük, Ş. (1993). *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Gülmez, M. (2001). *İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara: TODAİE Yayını.

- İnal, K. (1998). *"Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler, 27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Müdahale Dönemlerine İlişkin Bir İnceleme."* Yayınlanmamış doktora tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- İpşiroğlu, Z. (1997). *Eğitimde Yeni Arayışlar*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Kapani, M. (1981). *Kamu Hürriyetleri*. Ankara: A. Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Karaman-Kepenekci, Y. (1999). *"Türkiye'de Genel Ortaöğretim Kurumlarında İnsan Hakları Eğitimi."* Yayınlanmamış doktora tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Karaman- Kepenekci, Y. (2000). *İnsan Hakları Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karaman-Kepenekci, Y. (2008). *Eğitimciler İçin İnsan Hakları ve Vatandaşlık*. Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Karaman-Kepenekci, Y. & Aslan, C. (2011). Ortaöğretim Türk Edebiyatı ile Dil ve Anlatım Ders Kitaplarında İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme. *Turkish Studies (Prof. Dr. Gürer Gülsevin Armağanı)*, 6(1): 476-494.
- Karasar, N. (1986). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Bilim Yayınları.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Engin Yayınları.
- Mendoza, J. & Debbie R. (2001). Examining multicultural picture books for the early childhood classroom: Possibilities and pitfalls. *Early Childhood Research Practice*, 3, 2.
- Mumcu, A. (1994). *İnsan Hakları ve Kamu Özgürlükleri*. Ankara: Savaş Yayınları.
- Neuman L.W. (2007). Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar (Çev: S. Özge), İstanbul: Yayın Odası.
- Norton, D.E. (1999). *Through the Eyes of a Child: An Introduction to Children's Literature*. New Jersey: Schuster – A Viacom Company.
- Oğuzkan, F. A. (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- O'Sullivan, S. (2004). Books to live by: Using children's literature for character education. *The Reading Teacher*, 57, 7, 640-645.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Spot Matbaacılık.
- Sever, S. (1995). Türkiye'de Gençlik Sorunlarının Kaynakları 1. *Abece Eğitim, Ekin ve Sanat Dergisi*, 115, 25-6.
- Sever, S. (2002). Çocuk, Yazın ve Yaşam. *Abece Eğitim ve Ekin Dergisi*, 191, 12-16.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Singh, M. (1998). Gender issues in children's literature. *ERIC Clearinghouse on Reading, English, and Communication Digest*, 135.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- <http://www.insanokur.org/?p=17316> adresinden 15.02.2011 tarihinde indirilmiştir.
- <http://www.kemalbilbasar.com/Cemo.htm> adresinden 15.02.2011 tarihinde indirilmiştir.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Aziz_Nesin adresinden 15.02.2011 tarihinde indirilmiştir.
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Sabahattin_Ali adresinden 15.02.2011 tarihinde indirilmiştir.

Ek 1. 100 Temel Eser Listesi'nde Yer Alan Yerli Romanlar

- R1. Cemo (Kemal Bilbaşar)
- R2. Kalpaklılar (Samim Kocagöz)
- R3. Drina'da Son Gün (Faik Baysal)
- R4. Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz (Aziz Nesin)
- R5. Yaban (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
- R6. Tütün Zamanı (Zeliş) (Necati Cumalı)
- R7. Esir Şehrin İnsanları (Kemal Tahir)
- R8. Kuyucaklı Yusuf (Sabahattin Ali)
- R9. Sergüzeşt (Samipaşazade Sezai)
- R10. Karartma Geceleri (Rıfat Ilgaz)
- R11. Sokakta (Bahattin Özkişi)
- R12. Sinekli Bakkal (Halide Edib Adıvar)
- R13. Mor Salkımlı Ev (Halide Edib Adıvar)
- R14. Ayaşlı ve Kiracıları (Memduh Şevket Esendal)
- R15. Bu Ülke (Cemil Meriç)
- R16. İbrahim Efendi Konağı (Samiha Ayverdi)
- R17. Küçük Ağa (Tarık Buğra)
- R18. Kayıp Aranıyor (Sait Faik Abasıyanık)
- R19. Yedinci Gün (Orhan Hançerlioğlu)
- R20. Bir Bilim Adamının Romanı (Oğuz Atay)
- R21. Çalıkuşu (Reşat Nuri Güntekin)
- R22. Sahnenin Dışındakiler (Ahmet Hamdi Tanpınar)
- R23. Dokuzuncu Hariciye Koğuşu (Peyami Safa)
- R24. Kaplumbağalar (Fakir Baykurt)
- R25. Eskici ve Oğulları (Orhan Kemal)
- R26. Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç (Hüseyin Rahmi Gürpınar)
- R27. Kiralık Konak (Yakup Kadri Karaosmanoğlu)
- R28. Mai ve Siyah (Halit Ziya Uşaklıgil)
- R29. Fatih – Harbiye (Peyami Safa)
- R30. Yılkı Atı (Abbas Sayar)